

שיעורו הקבוע של רבינו מרן הגאב"ד שליט"א בביהמ"ד בנוה יעקב ירושלים עיה"ק

מאמר לשמחת החג התשפ"ה
קיום מצוות השמחה בחג, עניין לקחת
הד' מינים בקרבן

מאמר 'הזריעה והצמיחה'
פנימיות עבודת האלול עשרת ימי
תשובה והושע"ד

הלכות חינוך שיעור ב'
גדר חובת חינוך מהתורה ומדברי קבלה
וגודל העניין להוציא ממונו על זה

הלכות חינוך שיעור ב' / חובת חינוך מהתורה ומדברי קבלה וגודל העניין להוציא ממונו על זה

מתקנת חכמים, שורשו בוודאי מדאורייתא, ואף חשיב מצות עשה מדברי קבלה וכמ"ש החיי אדם, ולכא' זה הסיבה שחינוך דוחה שאר איסורים דרבנן, כמבואר בגמ' נזיר (כט.). ואפשר שגדר הדבר, שהחוב הוא מדרבנן, אך עצם הקיום הוא דין דאורייתא, ונחשב כמצות עשה קיומית.

ועוד נראה שהביאור בזה, שחוב ויסוד חינוך באמת דאורייתא, כדכתיב גבי אברהם אבינו 'למען אשר יצוה את בניו אחריו' וגו', רק פרטי החינוך, זה מדרבנן ומדברי קבלה, וכמו שכתב החת"ס בכמה מקומות (בשו"ת בשו"ע ובחידושים) לענין חנוכה ופורים, שיסודו הוא חוב הודאה שהוא מן התורה, כמבואר במגילה (יא.) שאם אומרים שירה ביציאה מעבדות לחירות, כ"ש בהצלה ממות לחיים, רק פרטי ואופן ההודאה, נקבע ע"י אנשי כנסת הגדולה, בפורים ע"י קריאת המגילה ומשתה ושמחה, ובחנוכה פרסום הנס ע"י הדלקת נרות, אך בפועל כשמקיים זאת, מקיים את חובת ההודאה שהוא דאורייתא.

וכן מצינו בראשונים, גבי איסור מלאכה במועד, שהוא דין דאורייתא, אלא שמסרו הכתוב לחכמים, את פרטי ואופן ההנהגה, מה

הוא הרחבה והמשך לחיוב התורה לאב ללמד את בנו, והרחיבו זה חז"ל לשאר מצוות.

ואף בח"ח מבואר שהוא נחשב כמצות עשה, וז"ל (מכתבים ומאמרים, מאמר זכרו תורת משה), וכן יש ענין גדול שהוא מעיקרי דתנו, והוא חינוך הבנים לתורה ולעבודת הש"ת, כמשה"כ (דברים ד) 'והודעתם לבניך לבני בןך וגו', יום אשר עמדת' וגו' ובזה שיבח הקב"ה לאא"ה כמשה"כ (בראשית יח) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו', וכו'. הרי שהח"ח החשיבו כמצות עשה.

ואיתא במכילתא (בא יח) על הפסוק כל בכור אדם בבניך תפדה, ז"ל, מכאן אמרו מן התורה חייב אדם למול את בנו ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה. ר' עקיבא אומר אף ללמדו שייט וכו'. הרי שלמדו מזה הקרא, חוב האב לדאוג לחיי בנו, וכ"ש וכ"ש שצריך לדאוג לחיותו הרוחנית, וא"כ וודאי דין חינוך דאורייתא.

חובת חינוך דרבנן ומ"מ מקיים מצוה מהתורה

ג] ומכל זה מבואר, שאף שדין חינוך הוא

חובת חינוך מדברי קבלה

א] חוב חינוך, בפשוטו הוא חוב מדרבנן. כדמוכח בגמ' חגיגה (ד.) וסוכה (ב:) וכמו שמבואר בראשונים, הריטב"א בסוכה שם ובתשו' צ"ו. וברשב"א במגילה דף י"ט. אולם כתב החיי אדם (כלל סו סעיף א) שהוא מצות עשה מדברי קבלה, וז"ל, אם יש לו בנים קטנים, יחנכם במצוות, והיא מצות עשה מדברי קבלה, כמו שכתוב (משלי כ"ב ו) חנוך לגער על פי דרכו. ומאוד הזהיר שלמה בספר משלי על חינוך הבנים וכו'. וכן הוא ברמב"ם (מאכלות אסורות י"ז כ"ח) מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לגער על פי דרכו.

חובת חינוך מן התורה

ב] ובוודאי יש לו שורש בתורה הקדושה כמו שמצינו בכמה מקומות שנצטוינו מענין החינוך, בזכירת הניסים של יציאת מצרים, והמצוות השייכות להם, כמ"ש 'והגדת לבנך' 'והיה כי ישאלך בנך והגדת אליו'. וכן מצינו החיוב בלימוד התורה 'ושננתם לבניך' 'ולמדתם אותם את בניכם'. כמ"כ באבות דר"נ (יג ג) גבי חינוך אברהם לישמעאל, ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו, נתן ביד ישמעאל בנו כדי לחנכו במצות. וכמ"ש המהר"ז במדרש שם, ש'וימהר לעשות אותו' שלמדו שצריך להזדרז במצוות.

וכמ"ש הרמב"ן סו"פ בא "ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון וכו'. הרי ששורש חינוך ענינו מהתורה, ויסודו הוא העברה לדורות הבאים.

וכמ"כ מבואר ברמב"ן גבי מצוות הקהל (דברים לא יב) שהבאת הבנים יסודו משום חינוך, וז"ל "למען ישמעו ולמען ילמדו, האנשים והנשים, כי גם הן שומעות ולומדות ליראה את ה'. ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו, הם הטף, כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם. כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך".

ובספרונו (דברים יא יט) כתב "ולמדתם אותם את בניכם, הרגילו את בניכם במצות". ובגר"ז (הלכות ת"ת א א) מבואר שהדין של חינוך,

שמחת החג

בראשות רבינו מרן הגאב"ד שליט"א

אשר ישא מאמר מיוחד בענייני החג

תתקיים בס"ד ביום חמישי ב' דחזה"מ

משעה 20:00

בסוכת בית המדרש בליווי תזמורת

בית הכנסת אוהל איתן

רח' מעגלות הרב פרדס 61 נוה יעקב

מותר ומה אסור לעשות.

ועל אותו דרך הוא מצוות חינוך שבכללותו הוא דאורייתא, אך אופן והחיוב בפרטים למעשה הוא מתקנת חכמים, ומדברי קבלה.

ספק בחינוך, וחובת חינוך לאחר שיגדיל

ד' ונפק"מ בזה במקום ספק, שאף שספק דרבנן לקולא, אך אם דנים זאת כמצוה דאורייתא, אזי צריך לילך לחומרא, ואף לחיי אדם שהגדיר זאת שהוא מצוה מדברי קבלה, צריך לילך לחומרא, כמבואר בפתיחה כוללת לפמ"ג (חלק א אות יד) שספק בדברי קבלה אזלינן לחומרא, כמו בדאורייתא.

וכן נפק"מ בחינוך בנו לאחר שיגדיל, שאמנם חיוב פרטי החינוך, הוא בפשוטו רק בקטנותו, אך הדין דאורייתא של 'למען אשר יצוה את בניו אחריו' ושמו דרך ה', אין לחלק בזה לכשיגדיל, ותמיד מצווה על כללות הענין.

וכמ"כ מה שדנו הפוסקים, בחיוב חינוך לבנותיו, וכמבואר במשנ"ב (סי' שמג) זה הכל בפרטי דין חינוך, אך בוודאי מחוייב לדאוג את הדין דאורייתא שילכו בדרך ה', ואין בזה חילוק בין בנים לבנות.

גודל הענין להוציא ממון על חינוך בניו ובנותיו

ה' ובוודאי מחוייב להוציא ממון על חינוך בניו ובנותיו, ואדרבא יש עילוי למצוה כשהוציא עליה ממון, כמבואר במשנ"ב בהלכות ר"ה (סי' תקפד ס"ק ח) וז"ל עוד כתב במט"א ראוי לכל גבר ירא ד' להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים, ואף במקומות שמוכרין מצות יקנה אותו בדמים כפי יכולתו ואדרבא יש עילוי יותר במצוה שבאה אליו בדמים ממצוה שבאה לו בחנם אין כסף.

וה"ה לענין מצות חינוך, ל"ש אם זה דאורייתא או דרבנן, יש עילוי והקפדה שיוציא בעצמו הוצאות ע"ז, ולכן אף אם יש לבנים כסף משל עצמם, כמו מהמתמידים' וכדו' עדיף שיוציא האב משלו, וכן לענין ארבעת המינים, עדיף שלא יקח בחינם, שאז המצוה בדרגה פחותה.

ומקור הדברים בזה הקדוש (פר' תרומה קכח). והאריכו שם מאוד מאוד, שאף שלימוד תורה הוא בחינם, דמה אני בחינם, אף אתם בחינם, אך בשאר המצוות אדרבא במה שמוציא ממון, הרי הוא מעביר בזה את רוח הטומאה, ומעמיד עליו רוח הקדושה העליונה, ודברי הזהרה הובאו בספר החרדים (בתחילה) ובש"ה מסכת יומא, ובחיי אדם (כלל סח סעיף יז) ובחיד"א בהרבה מספריו הביא לזה הזהרה.

וכידוע מהאריז"ל (כמ"ש בשער המצוות ריש פר' עקב) שנהג שהיה משליך כיס המעות עבור ד' מינים, ואמר למוכר שיקח כמה שירצה [ופשיטא שמדובר באופן שהמוכר לא מעלה את המחיר עבור מידת חסידותו, ומה שמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שנתן ממון רב עבור מערת המכפלה אף שלא היה זה כלל שוויו, הוא מידת חסידות של הבות הקדושים].

ובוודאי מחוייב להוציא ממון על חינוך בניו ובנותיו, ואדרבא יש עילוי למצוה כשהוציא עליה ממון.

וכמבואר במשנ"ב בהלכות ר"ה (סי' תקפד ס"ק ח) וז"ל, עוד כתב במט"א ראוי לכל גבר ירא ד' להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים, ואף במקומות שמוכרין מצות יקנה אותו בדמים כפי יכולתו ואדרבא יש עילוי יותר במצוה שבאה אליו בדמים ממצוה שבאה לו בחנם אין כסף. והוא הדין לענין מצוות חינוך.

והגר"ח פלאגי (מועד לכל חי סי' כג אות נג) מביא שיש דעות שאין יוצאים בד' מינים שקבל בחינם, וא"א לברך ע"ז, וכמ"כ שאם קיבל פרי בחינם לא יכול לברך ע"ז 'שהחיינו' וכתב שם דוודאי להלכה אינו כן, ואפשר לברך גם על חנם, אך רואים את חומרת הענין בדווקא להוציא מעות ע"ז, וא"כ פשוט שאף על חינוך בניו, המצוה יותר מעולה כשמוציא ע"ז מעות.

קניית 'עליה' בימים נוראים בממון

ו' ובגוף דברי המשנ"ב מהמט"א שצריך להוציא ממון כדי לעלות בתורה בימים נוראים, יש להעיר, שיסוד קריאה ועליה לתורה, הוא ממצוות תלמוד תורה, וכמבואר בסוף מרובה (ב"ק פב). וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה מיד נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שליש ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה. הרי שיסוד תקנת קריאת התורה הוא משום מצות ת"ת.

ומטעם זה כתב במג"א (רפב ו) שהיה מקום לומר שאשה אינה מצווה לשמוע קריאת התורה, דפטורה מת"ת, אלא דמצוה לשמוע כמו מצות הקהל שהנשים והטף מחוייבין בה [והביאו במשנ"ב שם ס"ק יב]. וכיון שכן, הרי

לימוד תורה הוא בחינם, כדאמרין מה אני בחינם, ומהו הענין להוציא ממון כדי לעלות לתורה.

עוד יש להעיר, מפני מה הביא המשנ"ב לדין זה שצריך להוציא ע"ז ממון, בשם המט"א, ולא הביאו מהזהר עצמו, כמו שהביאו זאת האחרונים, וכדרכו של הח"ח שהביא הרבה דברים מהזהר"ק בכל ספריו, ובפרט מדברי זוהר אלו, הביאו הח"ח באהבת חסד (ח"ב פ"ג ופט"ו) ומדוע כאן הביא זאת מהמט"א.

אך באמת זה גופא היתרוץ על קו' הנ"ל, שאכן היה אפשר לומר, שכאן שהוא מצות ת"ת, אין דין להוציא ממון, ולזה הביא מהמט"א שאמנם גוף המצוה היא ת"ת, אך העולה לתורה זוכה בשתי ברכות שמבדך בתוך קהל עם קודש, והתשלום הוא על המצוה שבברכה, וכ"כ בשו"ת פנים מאירות (חלק ב' סי' יט).

[ואין הכוונה, שכל הענין בעליה לתורה, הוא מפני הברכות שבו, אלא עצם העליה הוא דבר גדול בפני עצמו, ובפרט בעליות מיוחדות כמו עשרת הדברות ושירת הים, רק התשלום הוא על המצוה שבברכות. ויש הרבה מקום להאריך בזה, אם יש ענין לשלם דווקא קודם למצוה, או שאפשר לשלם אח"כ, וכמ"כ אלו שיש להם ה"ק לביה"כ ועבור זה זוכים בזכות לעליה, אם זה נחשב ששלמו על כך דמים, ומסברא נראה שאכן נחשב ששלם ע"ז, ויש בזה אריכות גדולה ואין כאן המקום].

דינים העולים:

א. מצות חינוך, אף שהוא תקנת חכמים, הרי הוא מצות עשה מדברי קבלה [חיי אדם], ובוודאי יש לו שורש מדברי תורה, וכשמיים דין חינוך, נראה שמקיים מצות עשה מן התורה, אלא שפרטי החיוב מסור לחכמים, ולכן נחשב לחובה מדרבנן.

ב. ספק בחינוך – נידון כספק דאורייתא לחומרא, שאף ספק בדברי קבלה אזלינן לחומרא, כמבואר בפמ"ג.

ג. אף לאחר שהגדיל, מחוייב לדאוג שילך בדרך ה' ולקיים את הכתוב באברהם 'אשר יצוה את בניו אחריו ושמו דרך ה' ' [ופרטי החיוב, הוא בפשוטו עד שיגדיל].

ד. בוודאי יש עילוי גדול למצוות חינוך, כשמוציא על כך ממון, ועדיף שיוציא זאת מכספו, ולא מכספי בנו [כגון ממתמידים וכדו']. וכמבואר בזה הקדוש על גודל הענין להוציא ממון על המצוות.

מאמר 'הזריעה והצמיחה' – פנימיות עבודת האלול עשרת ימי תשובה והושע"ר

הזריעה והצמיחה ברוחניות

והיסוד בזה. שבכל הארה רוחנית, יש זמן של זריעה, ויש זמן של צמיחה. וכדוגמא, הלוחות שנשברו ב"ז תמוז, ארבעים יום אחר מתן תורה, ובפשוטו בזמן מתן תורה, היה 'זריעה' ואחרי זה כדי להצמיח היה צריך מ' יום, וזה ענין שבירת הלוחות, כדאיתא בזה"ק (פר' כי תצא רעו). 'תבר בתולין דילה'. שמעשה שבירת הלוחות היה 'מעשה בנין' שסתירת זקנים בנין,

תהיה, גבור או חלש, חכם או טפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק תליא באדם כד"ח דאמר הכל בידי שמים וכו', הרי דר"ח קאי על כל הענינים הרוחניים.

ונתקשו המפרשים, שאנו מבקשים כסדר על ענינים רוחניים, 'יחד לבבנו לאהבה וליראה' 'הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו', וכל נוסח התפילה מלא בבקשות על ענינים אלו.

איך שייך בקשה על ענינים רוחניים אם אינם בידי שמים

ידוע מה דאיתא בברכות (לג): ואמר ר"ח הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוך שואל מעמך, כי אם ליראה.

ודברי ר"ח אינם ביראת שמים דווקא, אלא בכל הענינים הרוחניים. וכמבואר בנדה (טז) דקודם יצירת הולד מכריזין על הטיפה מה

ולכן אמר לו הקב"ה ישר כח ששברת, וזה המשך הבנין של מתן תורה.

וכמו באילן שקודם צמיחתו, נרקב הגרעין בארץ, והוא מגיע לכח ההיולי כמו שהגדירו זאת הקדמונים, שיש לו את הכח הפנימי, ואח"כ מתחיל הצמיחה של האילן, כן הוא בלוחות הראשונות, ששבירתן ביום המ' הוא בבחינת גרעין הפרי שנרקב בארץ, והלוחות השניות, זה שלב ה'צמיחה', וזהו ענין לוחות ושברי לוחות מונחין בארון, כי השברי לוחות הם הגרעין וכוח צמיחת הלוחות שניות.

ולכן בלוחות הראשונות היה חרות כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וזה לא היה בלוחות שניות, כמ"ש הבית הלוי בדרוש, כי הראשונות היו שורש כל התורה, ולוחות שניות הם צמיחת האילן וזה רק חלק מהשורש [ואם כלל ישראל לא היו חוטאים, היה שבירת הלוחות באופן אחר, בלי החטא של כלל ישראל, אך שבירה חייב להיות, למבואר בזוהר שהוא ענין שבירת הבתולים].

וזהו הטעם שהקב"ה צוה את משה רבינו לעשות ארון עץ ללוחות, ודווקא בלוחות שניות, וכבר עמדו ע"ז הספורנו ועוד, מדוע לא צוה כן בלוחות הראשונות, ולהאמור, לוחות ראשונות הוא בחינת 'זריעה' וזריעה תמיד מכוסה בארץ, ואין לו ענין בארון, ורק לוחות שניות, שהוא 'צמיחה' וזה החלק של גילוי האילן, בזה צריך ארון לכסותו.

הזריעה היא רק בעבודת האדם והצמיחה

צריכה סייעתא דשמיא

וזהו ביאור דברי ר"ח, שבזמן יצירת האדם, מכריזין עליו, מה יהיה גבור או חלש וכו', אך צדיק ורשע הוא שייך לאדם, וזהו על זמן ה'זריעה' והאדם צריך לעבוד בעצמו ולזרוע את היראת שמים, ורק אם אכן זרע בקרבו את היר"ש וכל הענינים הרוחניים, אז הוא יכול וצריך לבקש מהקב"ה על ה'צמיחה' שתצא לפועל, שיהיה את הגילוי של היראת שמים, שלא תהיה חבויה בעמקי הנפש, וזהו כל הבקשות שאנו מבקשים בענין זה, שהקב"ה יעזור לנו להצמיח את מה שנזרע, וע"ז לא נאמר שהוא לא בידי שמים.

פירוש הדבר – זריעה הוא ענין פנימיות לב האדם, ומה שיוצא בפועל הוא ה'צמיחה' שגורם לו פחד ורעדה, וכמו שאמרה התורה במתן תורה, 'ויחרד כל העם אשר במחנה' וזה הבקשה שאנו מבקשים שיתגלה כבוד מלכותו עלינו, שהיראה החבויה ונמצאת בפנימיות לב האדם תצא לחוץ, וכמ"ש הרמ"א בס' א' כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד הש"ת ובושתו ממנו תמיד" שעי" התבוננות בדבר שהקב"ה עומד עליו מיד תפול עליו היראה.

וזה גם הביאור למבואר בשבת (לא): שיראת ה' קודמת לתורה, וכל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, אך מאידך מבואר בתיקוני זוהר (ו' ע"א) על הפסוק (דברי הימים א כח) "דע את

אלו-קי אביך ועבדה", שדע את אלו-קי אביך, זה תורה, ועבדהו – הוא יראת שמים, הרי שתורה קודמת ליראה. אך באמת בזריעה אכן היראה קודמת לתורה, אבל בשביל שהיראה תצא לפועל, חייב שיהיה לו קודם לכן תורה, שהיא נמשלה למים, והיא המצמחת את החלק של היראה.

חודש אלול הוא זמן הזריעה ועשי"ת הוא

זמן הצמיחה

וזהו ענין חודש אלול, שהוא החודש של הזריעה, והוא מזל בתולה, וזה גם מרומז בשמות הקדושים של חודש אלול שם אהי-ה שהוא ענין הזריעה, כמו שאמר הקב"ה למשה רבינו אהי-ה שלחני אליכם, שאע"פ שבגלוי אין להם זכות ומעשים טובים ליגאל, אבל יש פה את כח הזריעה מהאבות הקדושים, וזהו שאמר להם לך אמור להם ה' אלו-הי אבותיכם שלחני אליכם, שענין הזכרת זכות אבות, הוא חלק הזריעה. וזהו גם ענין חודש אלול, שהוא המעמיד של עשי"ת שאז התשובה יוצאת לפועל, שהוא גילוי לכל קומת האדם עד ליוה"כ שמגיע לשלימות.

זה ענין הוידי בפה

וזהו הטעם למ"ש הרמב"ם בתחילת הלכות תשובה, שאין כפרה גמורה עד שיתוודו וידי דברים, ואמנם זהו מצות עשה, אך מה הטעם שמעכב את הכפרה, אף שיש לו חרטה וקבלה.

ובפרט צריך להבין דברי הרמב"ן עה"ת (דברים לא יח) בפסוק 'ואנוכי אסתר אסתיר פני ביום ההוא', שאף שהתחרטו ושבו בתשובה אך לא התוודו וידי דברים, וצריך להבין מדוע זה כ"כ חמור ענין הווידי דברים.

אמנם זה יסוד הדבר, שחרטה וקבלה הוא הזריעה בלב ובמחשבה, אך צריך שיגיע למצב של 'צמיחה' שהוא התפשטות התשובה באברים עד שיעיד עליו יודע תעלומות, וזהו ענין וידי דברים, וזהו הענין המבואר ברמב"ן, שכלל ישראל, כשלא היה וידי דברים, אז זה נשאר בהסתר כזריעה שהיא באדמה, ואף הקב"ה מתנהג עמם בדרך הסתר, שלא יהיה הארת פנים.

עבודת האלול לזרוע זרעי התשובה בלב

ובחודש אלול שהוא זמן הזריעה של התשובה, אדם צריך לדעת ולהחליט, ש'אני לדודי ודודי לי', ו'לא נבראתי אלא לשמש את קוני' ומכאן זה בא הצמיחה בעשיית התשובה בפועל בחרטה וקבלה לעתיד. וזהו ענין תקיעת שופר, כמ"ש הרמב"ם עורו ישנים משנתכם, שענין השופר להוציא את הזריעה לפועל לצמיחה, וכמו שמבואר בקדמונים, שתוקעים במקום צר והקול יוצא מהפנת הרחב – מן המצר קראתי י-ה שמביא ומצמיח את כח התשובה בזריעה.

ובזה יבואר ענין תליסר מکیلן דרחמי, שמתחילת אלול יש לנו את ענין י"ג מکیلן דרחמי, ושוב בעשי"ת יש עוד תליסר מכילי דרחמי, שבאלול הוא על חלק הזריעה, ומכילי דרחמי בעשי"ת, הוא על הצמיחה.

והם דברי הר"ן בר"ה, שכתב כי בעשרה ימים האחרונים של המ' יום [של העליה השלישית] הוא עיקר ההתרצות [והוא עשי"ת], שהוא חלק הצמיחה של כל חודש האלול, ובימים

אלו נאמר 'דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיות קרוב' והוא על הצמיחה שבחודש תשרי.

לדוד ה' אורי וישעי

והוא מה שאנו אומרים כל יום מזמור לדוד ה' אורי וישעי, ודרשו רז"ל אורי – זה ר"ה, ישעי – זה יוה"כ, ואז 'ממי אירא' שאם ניצלנו את חודש אלול לזרוע את חלק התשובה, את ה'אני לדודי ודודי לי' וא"כ אין לנו מה לפחד, שאף 'אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח' והוא משום חודש אלול, ש'זאת' הוא 'מלכות' ואין לו מה לפחד מהמקטרגים בר"ה אחר הזריעה בחודש אלול, ואומרים זאת עד אחרי הושענא רבה, שזה שלימות הצמיחה של התשובה מאהבה ושמחה, וזהו קוה אל ה' – שהוא הזריעה, חזק ויאמץ לבך – בחלק הצמיחה.

לימוד התינוק במעי אמו בבחינת זריעה

בזה יש גם לבאר את הענין המבואר בגמ' בנדה (ל:): שעובר במעי אמו, נר דלוק על ראשו ומלאך מלמדו את כל התורה, וקודם הלידה סוטר על פיו ומשכחו, וכבר עמדו בזה המפרשים, מה ענין ללמדו, אם אח"כ משכחו כל מה שלמד. אלא שבלימודו עם המלאך, הוא הזריעה של אור כל התורה, ובפרט מה ששייך לשורש נשמתו, אבל זה בגדר 'גרעין' ואינו בגלוי, וכשיצא לאור העולם, הוא כמו ענין התרבות הגרעין וזהו ענין סוטר על פיו ומשכחו, וכשיגדל וילמד הוא ממשיך את אותו גילוי.

המחלוקת מתי נברא העולם

ובזה יבואר דברי התוס' ר"ה (כז. ד"ה כמאן) בשם ר"ת במחלוקת ר"א ור"י אם בניסן או בתשרי נברא העולם, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, וענינו שבתשרי הוא יום הרת עולם, שהוא זריעת הגרעין, וניסן זה היציאה בפועל של העולם.

החרטה כעין רקב הגרעין באדמה

וכן הוא באלול הוא זריעת אור התשובה, כבחינת מ"ש רבינו יונה בשערי תשובה שמתחרט חרטה גמורה עד שטוב לו מותו מחייו, מחמת מה שחטא ומרד בקב"ה. והוא ענין הרקב של הגרעין, שפושט צורה ולובש צורה, עד שביורה"כ נעשה בריה חדשה, וזהו ה'ישעי', שהוא לבוש חדש, כמאמר הכתוב 'הלבישני בגדי ישע'.

סדר בתקיעות תקיעה שברים תקיעה

זהו סדר תקיעת השופר בר"ה, שהתקיעה הראשונה הוא ה'זריעה' וההתבוננות בקרבת אלוקים, ואח"כ בא ה'שברים תרועה' שהוא מתעורר בחרטה ושבירת הלב, שהוא גנוחי גניח, וילולי יליל, וזהו חלק הרקבון, ואח"כ מגיע התקיעה שאחרי זה, שהוא תשובה שלימה, וזהו תקיעה של שמחה. וכמ"כ בשמע ישראל, שהוא הדבקות של אני לדודי ודודי לי, ואחרי זה בא אמירת ברוך שם כבוד מלכותו, שהוא שבירת הלב שמרד במלכו עולם, ואחרי זה ואהבת את ה', שהוא תשובה שלימה.

ועל אותו דרך, אנו אומרים בג' ברכות הראשונות, זכרני לחיים, ומי כמוך, והוא בחלק של הזריעה. ואח"כ בסוף התפילה אומרים 'בספר חיים' שהוא בגילוי בחלק הצמיחה.

נכתב בדרך אמירתו ע"י הרה"ג רבי י.ש.מ. ותש"ח

הוצאת הגיליון רבות ניתן להקדיש להצלחה לרפואה ולע"י בכתובת 6564436@gmail.com

הוקדש לעי"נ

משה בן מרים זי"ל ויהודה בן מרים זי"ל ז"ל

ולהצלחת

משפחת התורמים הנכבדים

רבי מיכאל ורעייתו מרת דבורה שטרית יחי

מאמר לשמחת החג – סוכות התשפ"ה

קיום מצוות השמחה בחג, עניין לקחת הד' מינים כקרבן

לעצור רוחות וטללים רעים, והתוס' והרמב"ם נחלקו אם בתנופה ד'קרבן' שהיא מדין עבודה צריך להוליך ולהביא.

שתי הלחם וארבעת המינים כקרבן

אך באמת יש מקום לומר, שאף התנופה של שתי הלחם הוא מדין עבודת הקרבן, ששתי הלחם, אף שאינו קרב ע"ג המזבח חשיב קרבן, וכמ"ש בזהר הקדוש (חלק ב קפג) ששתי הלחם אתקרבא על מדבחא, ובוודאי אינו כפשוטו, שמקרא מפורש ואל המזבח לא יעלו, אלא הוא כמו אפרו של יצחק, שצבור ע"ג המזבח, ואף שלא נקרב בפועל, מ"מ עפרו צבור, שנחשב לקרבן, וה"ה בשתי הלחם, הגשתו היא הקרבן, אע"פ שאינו קרב בפועל, וא"כ אף התנופה שבו, הוא מדין קרבן, וסוברים התוס', שאף שבשאר התנופות דקרבנות אין עושים הולכה והבאה, כאן שהוא שעת הדין עושים, אך וודאי ענין התנופה הוא מדין עבודת קרבן.

ואף בארבעת המינים, נחשב הדבר לקרבן, כמבואר בגמ' (סוכה מה). "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח". ואף התנופה שבו מדין קרבן.

וכן נראה בדעת הרמב"ם, שכתב בהקדמה להלכות לולב "ליטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג", ולא הזכיר ענין הנטילה במדינה ביום ראשון, וכמ"כ בספר המצוות

(עשין קסט) כתב "שצונו ליטול לולב ולשמוח בו לפני ה' שבעת ימים", הזכיר לעיקר את הנטילה במקדש, כיון שלולב ביסודו הוא במקדש שהוא נחשב לקרבן, ולולב במדינה ג"כ נחשב כקרבן, וכמבואר בגמ' הנ"ל.

וענין הכפרה בארבע מינים, מפורש במדרש תנחומא (פר' אמור) "אלו ארבע מינים שבלולב שכל אחד ואחד משראל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקדוש ברוך הוא שיתרצה לו ויכפר לו על כל עונותיו", הרי שענין ד' מינים הם כקרבן שבא לכפר.

ואיתא בזה"ק, שמי שמקיים שתי הלחם בשלימות, לא נידון בראש השנה. והביאור בזה, שאם תיקן עצמו בספירה של שבועות, ממילא לא צריך את הדין דר"ה, וכמ"כ מבואר במדרש גבי לולב, שכלל ישראל יוצאין בלולב ואומרים דידן נצח, ובזה מתבטלים כל הקיטרוגים. הרי שבשניהם לעצור את הדין, שהוא פנימיות הענין של רוחות וטללים רעים.

יתן הקב"ה שנזכה בקיום זה המצוה דארבעה מינים, שנחשב לקרבן, שישתלקו כל הדינים וכו' מכלל ישראל, ויהיה רק זמן שמחתנו, אמן.

זאת אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות, שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים. ואמר רבא וכן בלולב" וכו'. וכן הוא במנחות (סב). אותו סוגיא ממש.

הרי שהתנופה בשתי הלחם, וכן במצות נטילת לולב, שתיהם הוא כדי לעצור ולעכב רוחות וטללים רעים. וכידוע שנחלקו הראשונים, אם סגי בלולב בתנופה, היינו מוליך ומביא מעלה ומוריד, או שצריך גם נענוע, אך גם לראשונים שצריך נענוע, זה אינו מדין 'תנופה' אלא הוא דין 'נענוע' כמ"ש הרא"ש (סוכה פ"ג סי' כו) שהוא משום הכתוב 'אז ירננו עצי היער' שצריכים לרנן לה' עם עצי היער, אבל עצם התנופה היא אותו דבר בשתי הלחם ובלולב, שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד.

תנופה בשאר הקרבנות הטעונים תנופה

ונחלקו הראשונים, בתנופה דשאר קרבנות, דעת התוס' בסוכה שם (ד"ה כדי לעצור)

שבשאר קרבנות שצריך תנופה, לא היו עושים כן, אלא רק בשתי הלחם ולולב, כיון שהוא שעת הדין, בפסח על התבואה, ובעצרת על פירות האילן, וכן בלולב נידונים בחג על המים, ולכן עושים 'מוליך ומביא מעלה ומוריד'. אמנם דעת הרמב"ם (מעשה הקרבנות ט ז) שבכל הקרבנות הטעונים תנופה, עושין באופן זה, של מוליך ומביא.

ונראה שהתוס' פירשו כן, מהא דלא אמרינן כן בשאר הקרבנות, אלא גבי שתי הלחם וארבעת המינים, הרי שלא עושים כן בשאר תנופות. ובדעת הרמב"ם צ"ל, דשתי הלחם יש להם דין קרבן רק להגשה למזבח, אך אינם קרבים, ככתוב בתורה 'ואל המזבח לא יעלו', ולכן בשאר תנופות דקרבנות, שיש להם דין ד' עבודות, והתנופה נותנת להם דין קרבן, פשיטא שצריך להוליך ולהביא, והגמ' באה לחדש, שאף באלו שאינם קרבים, צריך לעשות תנופה דמוליך ומביא.

הרי לדעת הרמב"ם בכולם עבדינן תנופה דמוליך ומביא, אלא דבקרבנות, זה מדין עבודת הקרבן, ואילו בשתי הלחם הוא כדי לעצור רוחות וטללים רעים. נמצא שיש שתי דינים בזה התנופה, יש שהיא מדין קרבן [לדעת הרמב"ם] אך בדברים שאינם 'קרבן' הוא כדי

ראשית אני רוצה להודות שמזכים אותנו במצוה של שמחה.

קיום מצוות השמחה בחג

כמדומה שהמצוה של שמחה ביר"ט היא המצוה הכי קשה ממצוות התורה, שאדם יהיה שמח שמונה ימים, וזה צריך להיות שמחה בשלימות וכמבואר במשך חכמה (דברים טז טו) ושמחתם הנאמר בחג, צריך להיות שמחה תמה, כמו לקיחה תמה באתרוג. ושמעתי ממור"ר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שכעין שהכתם פוסל את האתרוג, אותו דבר בדיוק, השמחה צריכה להיות בשלימות בלי שום כתם. ולמעשה זה מהמצוות הקשות ביותר.

אך בוודאי אם הקב"ה צווה אותנו בזה, ביכולתנו לקיים זאת. וכידוע מה שפירש מרן הגר"ז זיע"א, בנוסח התפילה 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך וכו' לשמחה ולששון, כאשר רצית ואמרת לברכנו'. והיכן

מצינו שהקב"ה בירך במועדים. וייתב שהיה מהנאמר בפסוק 'והיית אך שמח' וכמו שפי' רש"י שהוא הבטחה שנהיה בשמחה, והוא הוא הברכה שברכנו הקב"ה. ובגלל הקושי שבשמחה, אנו מתפללים ע"ז בשחרית ובמוסף, שנזכה לשמחה.

[ובירושלמי ברכות פרק ט הלכה ב, אמר רבי יוחנן שצריך לומר גם ב"ח והשיאנו, ולדברי הגר"ז יש לשאול היכן מצוינו ב"ח כאשר אמרת לברכנו, וי"ל ע"פ מה שפי' הנצי"ב בהעמק דבר (במדבר פרק י פסוק י) את הפסוק שנאמר בשעירי ר"ח 'לזכרון לפני ה' אלוקיכם', שזה הזכרון הוא ברכה, א"כ אפשר שזה המקור לברכה ב"ח].

וצריך לקיים השמחה בהידור, וענין בשר ויין הוא היכי תימצא והיסוד להביא לידי שמחה. ומבואר ברמב"ם שהשמחה מוטלת עליו, לדאוג גם שבני ביתו יהיו בשמחה. ובעצם אדם אינו יכול לעזוב את ביתו, אם אינו בטוח שישארו אשתו וילדיו בשמחה, ולא יצטערו ממשוהו. ובאמת זה עבודת קודש, עבודה קשה.

הקב"ה יעזור שנזכה לשמוח בשלימות, אנו ובני ביתנו שהם חלק משמחתנו. ולא יהיה לנו סיבות המונעות אותנו מזה, ביר"ט זה, ובשאר ימים טובים.

דין התנופה, בשתי הלחם וארבעת המינים גמ' (סוכה לז): "תנן התם, שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה, מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין, ומניח ידו תחתיהן ומניח, ומוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר אשר הונף ואשר הורם. אמר רבי יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים, אמר רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבילא,